

DOI: 10.5613/rzs.45.2.5

Biserka Cvjetičanin**Kultura u doba mreža**

Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2014, 576 str.

Knjiga Biserke Cvjetičanin naslovljena *Kultura u doba mreža* ne počinje riječju nego slikom, početnom ilustracijom naslovnice, reprodukcijom djela *Connexion 4* (1979.–1980.) velikana hrvatske umjetnosti Ivana Picelja, kojoj je zadaća sažeti ideju knjige. Time s lakoćom, elegancijom i duhovitošću, postiže inače složen i mnogima teško dostižan cilj, da početnim vizualnim znakom uvede čitatelja u pisani sadržaj. Dva kvadratna polja koja Picelj artikulira u svom radu, gornji kvadrat sa statičnom geometrijskom mrežom bijelih linija na plavoj podlozi i donje dinamično kvadratno polje, koje čini mreža krugova unutar kojih se događaju minimalne promjene orijentacije svakoga pojedinog elementa. Konačni učinak je bombardiranje osjetila vida promatrača te doživljaj kretanja i nadimanja površine polja. Na takav način dva geometrijska polja koegzistiraju i dopunjuju se u napetom, dinamičnom odnosu. Upravo je taj početni vizualni znak, nimalo slučajno odabrana ilustracija za omot, znakovit uvod u sadržaj djela podnaslovljenog *Ogledi o kulturnoj politici*.

Knjigu čini deset cjelina/poglavlja, svako s nizom kraćih tekstova, koji su kao zasebni članci objavljivani u dvotjedniku za kulturu *Zarez* u razdoblju između 2000. i 2012. godine.

Okupljeni u cjelovito djelo, uz manje izmjene ondje gdje je bilo nužno kako bi se uskladili s novim kontekstom, jasno pokazuju pristup autorice Biserke Cvjetičanin problemu postavljenom u naslovu knjige – pitanju kulture u doba umreženosti.

Autorica izdvaja dva ključna problema koja propituje u knjizi. To su kulturna raznolikost i interkulturalni dijalog kao glavni tvorci i pokretači kreativnih industrija te kulturne politike kao njihovi sustavni regulatori na lokalnoj i globalnoj razini. Ono što je rezultat tog procesa ili barem upućuje na značajne promjene, koje je potrebno temeljito propitati, jest izmjenjena dinamika komunikacije te uloga kulture u međusobnim odnosima i prožimanjima suvremene globalne zajednice. Autorica Biserka Cvjetičanin u središte propitivanja tako složenih promjena, a one se uglavnom odnose na europske kulturne politike, stavlja program *Kreativna Europa* te sustavne promjene i rješenja kako pojedine zajednice, u ovoj knjizi posebno hrvatska, promišljaju ili bi trebale promišljati kulturne politke na svim razinama i u svim segmentima društva u sklopu održivoga kulturnog razvoja. U nizu zasebnih tekstova pokazuje se sva složenost oblikovanja kulturnih politika, posebno u dinamičnom stanju društvenih, političkih, gospodarskih prilika u kakvima je i kroz kakve se kreće Hrvatska, ali i Europska unija, te globalna zajednica sa svojim novim podjelama, pomicanjima središta moći, odnosno njihovom disperzijom. Autorica polazi od nužnosti prepozna-

vanja svijeta kao otvorenoga, fluidnog te prožimajućega, što naglašava već u samom uvodu knjige: »Procesi koji se odvijaju od umrežavanja kultura u drugoj polovici prošloga stoljeća do umreženih kultura u ovom stoljeću obuhvaćaju protok različitih ideja i vrijednosti putem kojih se ostvaruju novi načini razmjene znanja i iskustava iz različitih kultura. Mogli bismo reći da se naš globalizirani svijet može sagledati kao mreža različitih kultura koje u stalnim napetostima i proturječjima izražavaju potrebu za komunikacijom da bi razvijale nove vrijednosti i prakse« (str. 9). To mišljenje potvrđuje i na zaključnim stranicama knjige naglašavanjem potrebe razvijanja održivih modela i praksi kulturnih politika koje će poticati promjene i »preustrojavanje postojećeg sustava znanja i moći«. Tako se može »[...] povećati mogućnosti različitih naroda i kultura da se susretnu i poticajno, kreativno surađuju« (str. 527).

Pritom autorica knjige naglašava nekoliko osnovnih problemskih područja: problem kulturnih praksi, pitanje za koga nastaje kulturna produkcija u doba mreža i umrežavanja, pitanje realizacije kulturnih programa te pitanje njihove provedbe putem odgovarajućih politika koje potiču i reguliraju kulturne industrije i kulturne prakse na lokalnim i globalnim razinama. Sve su to pretpostavke opsežnog programa knjige, u okviru temeljne transformacije europskih kulturnih praksi, u objedinjenoj zajednici bremenitoj razlikama tradicija i suvremenih društvenih stanja, a sve u kontekstu ubrzanih globalnih političkih

i ekonomskih promjena, koje stalno mijenjaju odnose kultura i kulturnih politika. Time se otvara i pitanje kako uspostaviti temeljna sustavna rješenja koja će opstati unatoč kontinuitetu unutarnje dinamike interkulturalnog dijaloga, što je upravo izazov utvrđivanja osnovnih parametara održivoga kulturnog razvoja.

Uvodne stranice knjige upućuju na taj problem izdvajanjem osnovnih dokumenata koji su bili obrasci i platforme politika koje se još uvijek razvijaju i provode, ili je bolje reći provodeći se dograđuju i razvijaju. Nadalje, autorica knjige usmjeruje čitatelja na pitanje kulturnih politika i povezivanja kultura upravo u stanju dok su sva glavna problemska područja bila u procesu definiranja, a u Hrvatskoj su i dalje u procesu tranzicije s prethodnih kulturnih modela na nove, koji bi trebali biti u suglasju s europskim politikama, ali i njihov ravnopravni sudionik u oblikovanju i provedbi. Najširi teorijski okvir u kome su se ti procesi odvijali jesu postmodernistička ili kasnomodernistička propitivanja aktualnog stanja svijeta, koji prožimaju i tekstove ove knjige. Postmoderni politički modeli pokušavaju redefinirati političko, koje bi se temeljilo na društvenim promjenama i promjenama tehnologija, gospodarstva i svakodnevnog života te se govori o *kulturnim politikama*, gdje kultura postaje prostorom moći i manifestacija odnosa moći. Na taj se način društvo i društvena proizvodnja mogu promatrati kao postizanje ciljeva na razini kulture, prožete svakodnevnim životom. Pojedinaac je u takvom odnosu pod snažnim

utjecajem (i kontrolom) regulatornih sustava, koji se mogu tumačiti kao težnja totalnom administriranju. Pitanja individualnosti, subjektiviteta, kulture, estetike, etičnosti i utopijskih programa, podižu se na novu razinu vjerodostojnosti. Time također tradicionalni vidovi političke akcije ostaju nedovoljni bez propitivanja mogućnosti uključenja pojedinca i identificiranja takvog subjekta s dominirajućim vidovima promišljanja i ponašanja unutar društva.

Kulturne politike pokazuju kako se u aktualnom društvenom okolišu slobode sputavaju ili otežavaju u svojoj realizaciji te upućuju na sustavna rješenja kako ostvariti težnje k otvorenosti i slobodi. Praksa poticanja lokalnih kulturnih oblika kreativnosti kao vida osvještavanja i postizanja tih ciljeva, pokazala je kako može biti i učinkovita težnja transformaciji društva u cjelini. Bez takvih sustavnih težnji, kulturne politike i pitanja identiteta ostaju na rubovima društvenih tokova (uz mogućnost prerastanja u narcisoidnost, hedonizam ili oblik osobne terapije), gdje ne predstavljaju opasnost i odmah ih apsorbiraju dominantni segmenti kulturnih industrija, a politika, odnosno političko, jednostavno postaje osobno. Pritom je aktualni fetiš »tekućega« jedna od glavnih metafora koja premješta ili je zagubila teret materijalnog svijeta, kako god i kamo god se on kretao, dok je zapravo riječ tek o osjećaju kretanja ljudi te materijalnih i simboličkih resursa. Resursi se kreću, mi se krećemo, mada se čini kako je riječ o procesu, jer sve »tekuće« svedeno je na pokret ili

tek na teorijsko promišljanje koje svijet gleda kao kretanje, kao što se uostalom i teorije kreću i mijenjaju. Kultura se u takvom ozračju može promatrati kao mogući oblik participatorne demokracije, jer kao i mikropolitike naglašava raznolikost, pluralizam te uvažavanje drugoga. Autorica tako naglašava značaj djelovanja u multimedijima, važnost zajedničkoga suradničkoga rada, propitivanja mita o velikim umjetnicima te potrebu odmaka od teorije autora, naglašavanjem kako kreativne prakse traže suradnju i kulturni dijalog. Postmoderna kultura stoga naglasak stavlja na javne kreativne prakse, televiziju koju proizvodi/stvara sama zajednica, internetski aktivizam ili aktivizam društvenih mreža te ostale interaktivne oblike kulture, koji uključuju članove i članice zajednice kao participatornu publiku u dokidanju oštih dioba na autora, djelo i publiku. Na taj način suvremena kultura teži inkluzivnosti spomenutih raznolikosti, pluralnosti i različitosti.

Knjiga Biserke Cvjetičanin *Kultura u doba mreža* analizira sva spomenuta pitanja u kontekstu dinamike stalnih mijena Europske unije i europskih kulturnih politika, ali s kritičkim odmakom prema zbivanjima kako u samim europskim središtima moći, tako i na njezinoj margini kao što je bila Hrvatska u razdoblju pristupnih pregovora s Europskom unijom. Nadalje, autorica prati kulturne mijene i pitanja interkulturnog dijaloga na globalnom planu te otvara pitanja niza napetosti koje ti procesi pokreću u sredinama koje imaju teškoća prihvatiti standarde djelovanja

te poticati stvaranje šire osnove koja bi bila podloga procesima kulturnog povezivanja na lokalnim razinama. Autorica je otvorila probleme tromosti etabliranih institucija, zastarjele mehanizime upravljanja, nestimulativna administrativna regulatorna pravila te zastarjelo financijsko poslovanje. Posljedica takvih ustaljenih društvenih i političkih mehanizama nedostatak je umijeća ispunjavanja standarda za prijavljivanja na EU fondove, znanje i sposobnost povezivanja s ciljevima europskih kulturnih politika, što su sve generatori teškoća za neke sredine i zemlje kao što je Hrvatska. Slijedom tih pitanja knjiga na temelju analize niza dokumenata upućuje na moguća kretanja, bavi se usporednim analizama stanja kulturnih politika u Europskoj uniji i u Hrvatskoj te pitanjima njihovih budućnosti.

Knjiga Biserke Cvjetičanin *Kultura u doba mreža* pojavljuje se stoga u pravo vrijeme, a svojim sinteznim pristupom nedavnoj prošlosti, sustavno praćenoj u kolumni glasila za kulturu *Zarez*, važan je, a možemo dodati u hrvatskim prilikama i pionirski prilog, nastavku rasprave akademskih krugova, studentske populacije, djelatnica i djelatnika u kulturi, ali i svih zainteresiranih i zabrinutih za suvremene tijekove kulture i kulturne politike u Europi, Hrvatskoj i svijetu. Posebno vrijednu cjelinu knjige čini opsežna bibliografija koja, u zasebnoj cjelini, sadržava popis dokumenata kojima su institucije Europske unije oblikovale i regulirale kulturne politike u njihovoj formativnoj fazi, a koji su temeljni dokumenti

sadašnjih provedbenih kulturnih strategija. U zaključku knjige Biserka Cvjetičanin postavlja pitanje budućnosti, što za nju prije svega znači kulturno održiv razvoj. No, pitanje kako ga postići autorica ostavlja dinamičnom procesu suvremenih društvenih promjena, koje se planiraju razvojnim strategijama, ali jednako tako se mijenjaju, opiru regulatornim procesima i nalaze nove puteve postizanja ciljeva poticanja kreativnosti pojedinaca i zajednica.

Kruno Martinac

Sveučilište Monash, Australija

DOI: 10.5613/rzs.45.2.6

Jay Coakley

Sports in Society: Issues and Controversies (Eleventh Edition)

New York: McGraw-Hill Education, 2014, 697 str.

Literatura iz područja sociologije sporta obogaćena je jedanaestim izdanjem knjige *Sports in Society: Issues and Controversies* poznatoga američkog sociologa sporta, profesora emeritusa Jaya Coakleyja sa Sveučilišta Colorado u Colorado Springsu. Od prvog izdanja iz 1978. godine do danas Coakley tematizira sport kao društveni fenomen u nastojanju da razumije te kritički preispita njegovu društvenu ulogu. Kroz šesnaest poglavlja, novo izdanje knjige,